

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 30. aprila 1862.

Kruta pred sodbo!

„Ti rovarski krt, vse polje mi boš pokvaril!“ — tako govori še dandanašnji marsikteri kmetovavec, tiho krog naritih krtin stopaje in gledé, kako bi eno ali drugo teh živalic pokončal; še dandanašnji, ko so „Novice“ že tolikanj pisale in učile o neškodljivosti in koristi krtov. Kakor poprej se še zmiraj v nekterih krajih preganja in pokončuje nedolžni krt, še celó denar se daje tistim, ki morijo koristno žival. Ne vém, kaj bi nekteri raje verjeli, kot to, da krt korenin ne gloda, trave in žit ne spodjeda?

Akoravno je pa pri nekterih vse svarjenje bob v steno, hočem vendar le danes nekaj besed krtu v korist govoriti. Pridi tedaj semkaj, prijatelj, ki si hud sovražnik krtov, pomenila se bova o ti reči in vidila, kdo ima prav; ali ti, ki trdiš, da krt korenine gloda, travo spodjeda in tako senožeti spridi, ali jaz, ki pravim, da je koristna žival.

Najprvo mi povej, dragi prijatelj, ali si mar že kedaj krta sam vidil, da je korenine grizel?

„Tega ravno ne, boš znabiti rekel, al moji sosedje sploh tako govorijo; tudi moj rajni oče, Bog jim daj dobro, so mi že pravili, da krt travo spodjeda. Saj pa tudi ni treba, da bi ga sam vidil; da res korenine gloda, se že iz tega-le vidi: Kjer so koreninice objedene in se zavoljo tega rastline suše, tamkej je tudi krt; kjer pa tudi krtov ni, tudi koreninice niso oglodane — se zeliša ne suše — toraj krt korenine grize.“

Prijatelj, tvoj dokaz je vegast od konca do kraja. Ravno tako abotne so te tvoje besede, kakor da bi tako-le govoril: „Kjer kaka mrtva žival (mrha) leži, tamkaj se zbirajo krokarji — toraj krokarji žival umorijo“. Kaj ne, kako nespametno bi tako modrovanje bilo? Glej ta reč je tako: Korenin ne je krt, ampak to storé bramorji in drug mrčes, ki lazi pod zemljo, krt pa se živi s takimi živalmi. Zdaj vidiš, zakaj je krt le tam, kjer so korenine objedene — zato namreč, kjer je tam zmiraj dovolj bramorjev, živečih se s koreninicami — krt pa jih lovi. Kar tedaj bramorji in drug mrčes storí, tega bi moral kriv biti krt? Ker toliko milijonov črvov, toliko škodljivih bramorjev pokonča, zato ga preganjamo in njegove morivce plačujemo? Ali more kaj bolj neumnega in bolj napčnega biti, kot najboljšega dobrotnika s senožet poditi?

„To je prav lepo, kar nam tù govoriš — znabit porečš — al Bog vé, če je res? Papir je voljan, se piše kar se hoče na-nj; dokaži nam, dokaži, če si tako prepričan nedolžnosti krtove!“

Da, prijatelj, dokazati ti hočem, da je krt nedolžen mučenec, da ne je on korenin, ampak se hrani z bramorji, kateri rastline spodjedajo. Poslušaj tedaj:

Vsaki živali se že na zobéh pozná, kaka je njena hrana. Drugačni so zobje žival, živečih se z mesom drugih žival; drugačni onih, ki se redijo z rastlinami. Živali, ki se z rastlinami hranijo (glodavci), imajo v vsaki čeljusti po dva kaj ojstra zoba, skranjikov ali podočnikov nimajo nič, ampak od sprednjih zob noter do kočnikov so čeljusti prazne. V primer naj ti bo: veverca, polh, miš, zajec itd.

Živali pa, ki se hranijo z mesom drugih žival, ktere vlovijo, imajo šest ali več sprednjih zob, potem skranjike in zadej kočnike. — Poglejmo zdaj krtu v gobček, kakošne zobe ima nek on? Najdli bomo v zgornji čeljusti šest, v spodnji pa osem prav ojstrih sprednjih zob, zatem na obeh stranéh skranjike, katerih nima nobeden glodavec. Vidiš tedaj, da krt ni vstvarjen za hrano rastlinsko; on je ropna žival.

Da se pa še bolje prepričaš, da krt ne gloda korenin, ti hočem to še drugač dokazati. Kaj ne, kar krt pojé, to mora v želodcu imeti? Kar ima pa v želodcu, to je gotovo pojedel — kje drugej bi pač v želodec prišlo? Preparajva tedaj krtu kožo in prereživa mu želodeček. Kaj bova nek notri našla? Nikoli ne korenin in rastlin, ampak le kožce bramorjev, črve in drug mrčes, ki živi pod zemljo.

Ali si zdaj prepričan resnice, ko si z lastnimi očmi vidil, da nima krt korenin v želodcu, pač pa tvojemu polju tako škodljive bramorje? Menim, da bi moral vrjeti, če bi bil tudi tak nevrjetnež, kakor nekdaž Tomaž!

Pusti tedaj vendar enkrat nedolžnega krta pri miru! Kaj če tudi enmalo zemljo prerije in krtin nakupiči — grablje v roko in vse bo dobro! Če pa za vse opominjevanje nič ne maraš, pa le pobij vse krte, — pomnožili se ti bodo potem bramorji in drug mrčes; iz teh se bodo kebri zvalili in pokončali ti drevje. Tako ne boš imel ne trave ne drevja.

A. Zup.

Gospodarske skušnje.

(Kadar krava mleko pridržuje), naj se ji po nasvetu 41. lista „Novic“ leta 1849 kamnita sol lizati dá, in po tem ga bo rada dala. Povem Vam zatoraj skušnjo o imenovani zadevi pri meni, ki potrjuje oni pomoček. Ena mojih krav, ki ji je bilo tele odvzeto, tudi ni hotla mleka dajati, trmasta vsa ga je vedno pridrževala, najbrže še posebno zato, ker je vidila tele še druge krave. Dekla potem enmalo črne soli v toliko vodi raztopi, da ž njo toliko sená poškropi, kar ji ga je za tisti čas položila, ko je kravo molzla, — in prav je zadela, zakaj polno golído ali žehtár mleka je namolzla; močno rada je jedla in hitro potem mleko dala, in ga po takem ravnanju nek vselej rada dá. — Po mojih mislih bi vsled povedane skušnje utegnula tedaj tudi črna (živinska) ali sploh vsaka navadna sol pripravna in dobra biti, kadar krave mleko zadržujejo, če se z njo tako ravna, kakor je bilo povedano. *)

Jož. Germek.

(Zoper mravlje), ki lazijo na drevje in ravno zdaj poškodujejo mlado drevčice, svetujem kafro, ki se je pri meni popolnoma potrdila. Okoli debla se položé celó majhni kosčki kafre in tudi s kafrovcom (s kafro v žganji raztopljen) se skorja enmalo namaže. To naj se včasih ponovi. — Tako svetuje gosp. Jože Treiber v časniku štajarske kmetijske družbe.

*) Hvala lepa za naznanjeno skušnjo, ker le tako, da se razglaša, kaj domače skušnje potrjujejo in kaj ne, pridemo do boljega spoznanja, kaj je dobro, kaj pa ne. Vred.

(Prvi letošnji roj) smo dobili v Kamniku na sv. Jurja dan ob treh popoldne. Čbelarjem utegne ta novica mikavna biti, ker tudi o živalstvu potrjuje nenavadno zgodnjo letošnjo pomlad. Andrej Zalar.

Umno gospodarstvo.

Naše predrage „Novice“ se že blizo 20 let trudijo za povzdigo gospodarstva in obrtnije na Slovenskem in ne more se tajiti, da so dosegle že veliko, pa še veliko več bi se moglo doseči, ako bi naše narodne učilnice primerno vredjene bile. Al ne dajmo se prestrašiti, če nam vse še ne gre po naših željah; posijalo bode miliše solnce tudi pred naše prage; saj še čuje pravični Bog nad nami. — Glejmo, da se naši rojaki, posebno v svojem mlajšem zarodu, podučijo v natornih postavah, da si bodo potem v svoj prid vedili obračati poznanje naravnih moči, kakor se to že davno godi v drugih izobraženih deželah, postavimo na Angležkem, Holandskem, v Belgii, na Švicarskem in tudi blizo nas na Lombardo-Beneškem, kjer je sila in veliko število stanovnikov ljudstvo primorala, živo se poprijeti umnega gospodarstva. — Tudi mi Slovenci imamo milo podnebje; pri nas ne rodi samo polje raznorastne plode, ampak mi tudi že pridelujemo žlahno vinsko kapljico; tudi živinoreja bi se mogla na višo stopnjo povzdigniti in za sadjorejo, gojzdarstvo, bčelarstvo in svilorejo se pri nas nahaja dober temelj, na katerega je le treba pogumno zidati novo, močno poslopje telesnega blagostanja in sreče narodne, kajti kdor nima kruha za zobe in ne sliši celo leto cvenka v svojem žepu, kako se mu bode ljubilo pečati se za dušni razvitek in občne zadeve svoje preljube slovenske domovine? — Dušno in telesno blagostanje našega naroda nam bodi toraj vsigdar na srcu, kakor tudi človek obstaja iz duše in telesa, kakor tudi zakon božji po tej dvojni natori človeški veleva: moli in delaj!

V ta namen so Vodnikovci častivci v Gradcu zložili 12 for., namreč: gosp. dr. Jožef Muršec 3 gold., gosp. Mat. Pak, c. k. profesor 2 gold., gosp. Koloman Kvas, profesor 1 gold., gospodična Jerica Gomilščakova 1 gld., gospá Vekoslava Razlagova 1 gold., gosp. Fr. Šamperl, mestjan v Gradcu 1 gold., gosp. Jožef Kopač, doktorand pravoslovja 1 gold., in pisatelj teh vrstic 2 gold., da se s temi denarji nakupi petnajst iztisov koristne knjige: „Umno gospodarstvo in kmetovanje“, ktero je spisal mnogozasluženi gosp. fajmošter Zalokar in jo je že leta 1854 izdalo slavno c. k. gospodarsko društvo na Kranjskem, ter se le po 80 novih krajcarjev prodaja. Za te tukaj priložene denarje vas toraj prosimo, da izvolite poslati pet iztisov na slovensko čitavnico v Mariboru za prvega nedeljskega šolarja slovenske županije pred mestne v Mariboru, pri sv. Petru, sv. Marjeti na Pesnici, v Jarenini in pri sv. Lenartu; potem šest iztisov na gosp. dr. Antona Klemenčiča, župnika v Ljutomeru, za prvega nedeljskega šolarja v Ljutomeru, Veržejju, pri sv. Križu, sv. Jurju na Ščavnici, pri Mali Nedelji in sv. Tomažu, potem štiri iztise, in če se kateri povrhdá, na slovensko čitavnico v Celju za prvega nedeljskega šolarja celjske okolice, v Žavcu, pri sv. Petru v savinski dolini in sv. Jurju blizo Celja. Prosimo, da se ne pozabi tudi na podobe gospodarskega orodja. — Več prineskov za nakupovanje tega šolskega darila še nabira podpisani. Tudi pričakujemo, da se bode ta občekoristna imenitna knjiga skoro razširila po celem Slovenskem, ker si jo bodo gotovo premožniši kmetovavci za se in za svoje otroke radi omišljevali. Cena 80 nov. kraje. za obširno delo od 386 strani v veliki osmerki s podobami vred je tako niska, da bi se po 2 do 3 gold. prodajalo, ako bi za Lahe ali Nemce spisana bila, in že v prvem letu se mora tak strošek deseterno poplačati, če se nje imetnik po nje le nauči, svoje gnojišče umno vrediti, da žlahnega rast-

linskega živeža (kar je gnoj) ne bode spirala dežnica in ga solnce sušilo, ter da ne bode gnojica po vaséh se stekaje v zgubo šla.

Kadar bode slavno gospodarsko društvo to knjigo v drugi natis dalo, bi samo želeli, da se pomnoži po skušnjah novejših let in da se spiše gledé jezika v oblikah „Novic“ in vseh boljših slovstvenih del.

Ne vemo, zakaj slovenske podružnice štajarskega gospodarskega društva ne skrbijo za razširjanje teh koristnih bukev med Slovenci na spodnjem Štajarskem, ker brez dvombe spoznajo, da je ravno gospodarstvo poglavitna podlaga blagostanja avstrijskih narodov in te podružnice menda niso za to razstavljene med 400.000 štajarskih Slovincov, da bi — izvzemši le hvalevredno početje celjske podružnice, ki razgláša zdaj svoje delovanje v „Novicah“ — slovensko ljudstvo od njihovega delovanja le toliko zvedlo, kolikor že ravno po nemških časnikih in nemškem posvetovanji pri sejah podružnice zvediti more. Jasno je kot beli dan, da tako to obče koristno gospodarsko društvo, ktero ima v svojem osrednjem vodstvu velikanske duševne in telesne moči, ne more svojih korenin v naš slovenski narod zdatno poganjati.

V Gradcu na véliki četrtek 1862.

Dr. J. R. Razlag.

Sirovo meso človeku večkrat zlo škodljivo.

Podučna novica.

Dandanašnji vživajo zdravi pa tudi bolni ljudje sirovega mesa veliko več ko nekdej. Zlasti takim ljudem, ki so hudo bolezen prestali pa so zlo oslabéli, svetujejo zdravniki, naj si nastržejo sirovega mesa in takega povžijejo, zakaj to je gotovo, da tako nastrženo meso želodec lahko pokuha in je tudi tečno, bolj ko vsak drug živež.

Al dobra stvar ima včasih tudi hudo stran. In to so zdravniki zdaj že mnogokrat zapazili. Preiskave učenih mož so pokazale, da s sirovim mesom človek večkrat žive gliste in črve povžije, ki mu napravijo hudo bolezen ali mu naklonijo celo smrt.

Čeravno naš narod sirovega mesa ne povžije dosti in je tedaj ta nevarnost za nas manja, se nam vendar potrebno zdí, da tudi v našem listu povemo to, kar se je po svetu skusilo. To nam bo od ene strani svarilo, da se ne podamo v nevarnost, — od druge pa nam bo nauk, da ne bomo neverni Tomaži, če od drugod kaj slišimo, kar še nikdar slišali nismo. Treba je, da čedalje več vemo.

Natoroznancu Küchenmeister-u gré čast in hvala, da je svetu odkril marsiktere skrivnosti o naturi glist, ki so take, da bi jih človek skor ne verjel.

Kakor metulj in žaba ne prideta v tej podobi na svet, ampak se večkrat preminjati, preden postaneta metulj in žaba, taka se godí tudi mnogim glistam.

Najočitnejše se vidi to pri prešičjih ikrah ali šenkih (Finne). Ikre ali šenki so črvi, mehurčku podobni, ki živijo v mesu, pa tudi v družih delih prešičjih. Ako pa ti črviči — kakor koli — pridejo v čeva človeške, se spremenijo v dolgo, traku podobno glisto (trakuljo, Bandwurm). Na mehurčku ikre se sém ter tjè napravijo izrastki, na katerih so sesavne bradovičice in pa ojstri kaveljčki krog in krog. To so glavice tega črva, in vsaka taka glava se izraste v glisto trakuljo, kadar prešičja ikra pride v čevo človeško. Vsaka trakulja pa zaleže strašno veliko jajčic, iz katerih se spet nove gliste trakulje izležejo.

Take so ikre ali šenki in pa gliste trakulje le različne podobe ene živali, ne pa dvojna razločna žival, kakor se je pred sploh mislilo.

Pa še več družih reči se je zvedilo. Ikre golobje se še le v čevah jastroba premenijo v trakuljo, zajčje pa v čevah pasjih itd.

Dve prikazni pa ste bile pri tem posebno čudne, namreč